

LA POBRESA I LES INSTITUCIONS ASSISTENCIALS A LA BARCELONA MEDIEVAL

L'HOSPITAL DEL CANONGE VILAR – SANT MACIÀ

L'infanticidi, l'abandonament i la venda de criatures, al marge de conjuntures polítiques, culturals o econòmiques, va ser una xacra social permanent al llarg de la història. A tot Europa, els nostres avantpassats d'època antiga i medieval van passar una fam tan terrible que de vegades van arribar a practicar l'infanticidi i un canibalisme de supervivència.

Mènscula del pati gòtic del Palau de la Generalitat que representa una dida alletant dos infants. (Marc Safont, c.1425)

El cristianisme va produir una veritable commoció en el camp de les idees, que van entrar en una profunda revisió. La supressió del dret patern de

no acceptar un fill, la prohibició de l'infanticidi i de l'abandonament dels neonats i la protecció de vídues i orfes, es va produir a Roma en temps de l'emperador Constantí, l'any 319, quan va tendir a legislar en el sentit de convertir els infants exposats en esclaus, els quals haurien de treballar a favor d'aquelles persones que els havien acollit. Les disposicions imperials, i les disposicions conciliars de l'Església, com les preses en el concili de Lleida, l'any 546, que van decretar penes de set anys d'excomunió a les persones que practiquessin l'infanticidi, van contribuir a disminuir, però no a eradicar, aquest mal social que va perdurar durant molts segles.

Els escrits dels pares de l'Església del segle IV, com sant Basili de Cesàrea, ens informen de famílies que, ofegades per la misèria, es veien obligades a vendre els seus fills com esclaus. Els nens, moltes vegades estaven millor a casa dels senyors com esclaus que no pas a casa dels seus pares com a fills. Al menys tenien assegurada la subsistència.

Des dels primers segles, l'Església havia pres consciència dels problemes que afectaven els infants i va tractar de posar-hi solucions que fomentessin la construcció d'establiments per a acollir a nens abandonats, perquè sabia que moltes vegades l'abandonament definitiu o temporal era un mal inevitable en èpoques de grans penalitats, per alleugerir a les persones i a les famílies de càrregues insuportables.

A la societat medieval hi havia molts grups marginats, homes i dones miserables que arrossegaven una misèria física i moral. La pràctica generalitzada del concubinatge i la prostitució, eren la causa del naixement de criatures que la societat menyspreava i que eren un greu problema per les seves mares, la majoria dones solteres. Aquests fills

bords eren majoritàriament abandonats pels carrers o al bosc i els que tenien més sort, a les portes de les esglésies o dels hospitals.

L'aportació més gran de l'Església per suavitzar aquella traumàtica situació va arribar de la mà del pare del monacat d'occident sant Benet de Núrsia (segle VI), que per mitjà de l'oblació, va aconseguir que els infants fossin entregats als monestirs per ser consagrats a Déu i per ser-hi educats.

Torn de recollida d'infants abandonats de l'antiga Casa de Misericòrdia al carrer de les Ramelleres de Barcelona, abans de la seva restauració.

Tenim notícies que l'arxiprest Datheus, l'any 787, va fundar un hospici a Milà, destinat exclusivament als infants abandonats. El seu exemple va ser seguit a altres ciutats d'Europa. A Montpeller l'any 1070, Olivier de la Traie va fundar l'orde del Sant Esperit

per atendre a pobres i malalts. A partir del 1080 l'orde va acollir especialment a nens expòsits i orfes. Essent gran mestre de l'orde Guy de Montpeller, la importància i la influència de la fundació augmentà fins al punt que el papa Inocenci III, l'any 1198, va cridar Guy a Roma per reconvertir un antic alberg de pelegrins del segle VIII en un hospital per refugiar els malalts i especialment per oferir asil als nens abandonats. Segons la llegenda va ser Innocenci III qui va fer instal·lar per primera vegada un torn en aquest hospital, per evitar que els infants fossin llençats al riu Tiber.

Representació d'unes dones de Roma que llencen els seus fills al riu Tiber, segons un manuscrit francès del segle XV.

El cert és que a partir de llavors els torns es van introduir a la majoria d'hospicis perquè els nens poguessin ser entregats de manera anònima. Ben aviat l'orde del Sant Esperit es va estendre per diverses ciutats d'Europa: Gènova, Dijon, Marsella, Narbona, Viena, Copenhague, etc.

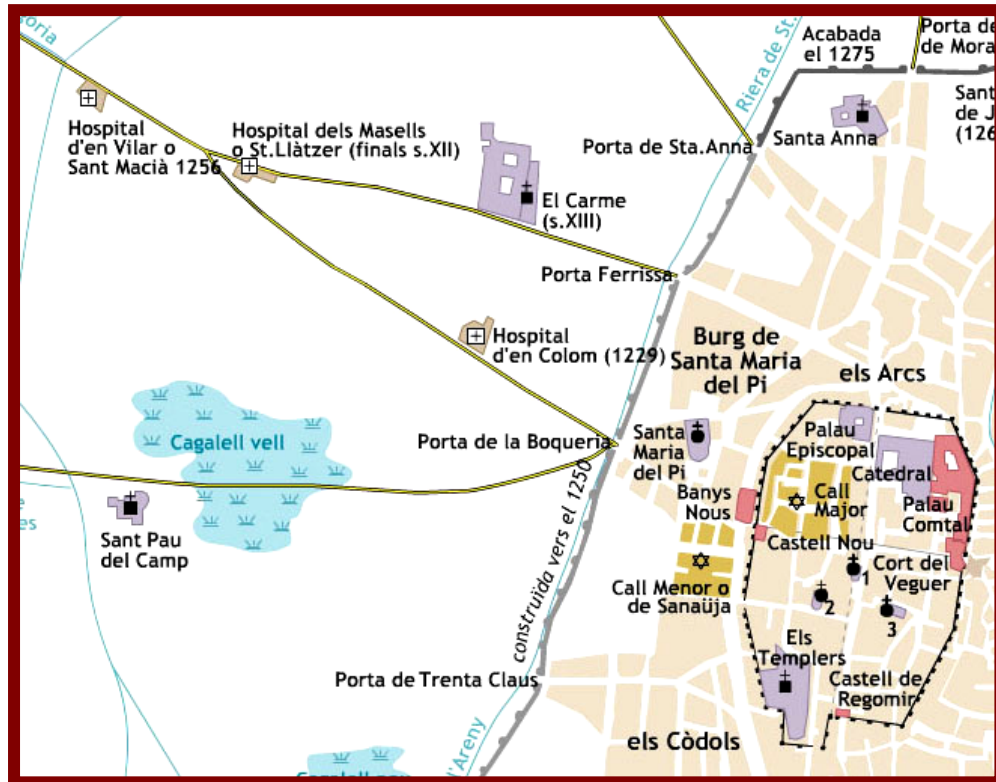
A Catalunya cal destacar l'hospital del Sant Esperit de Lleida, probablement del 1199, també dedicat a acollir nens expòsits i que va quedar destruït durant la Guerra de Successió (1707).

A Barcelona, durant el segle XIV, s'havia encomanat la tasca de tenir cura dels nens abandonats a quatre dels hospitals de la ciutat. Aquests nens, que eren anomenats *infants de comú* eren atesos als hospitals d'en Marcús, d'en Vilar o de Sant Macià, al de Santa Eulàlia i al d'en Colom. Tots ells pagaven les despeses repartides en quatre parts iguals.

L'Hospital de Sant Macià va ser fundat el 1256 per testament de Pere del Vilar, canonge de la seu de Barcelona i rector de l'església de Santa Eulàlia de Provençana. La construcció de l'hospital i la seva capella va ser portada a terme pels seus marmessors, (tres eclesiàstics amics seus: Ferrer Deslor, Guillem de Canyamàs i Pere de Sales) en un terreny que el mateix testador havia comprat en alou a Pere Ferrer, al suburbi barceloní, prop de l'hospital de leprosos de Sant Llàtzer, a l'actual plaça del Pedró. Va nomenar rector i administrador de la institució a Pere de Sales, que vivia amb ell, i després de la seva mort va voler que fos el capítol de la seu qui nomenés els nous administradors. Va disposar també que els béns que posseïa i els que pogués posseir, procedents de les rendes i censos que es cobraven de béns situats a Barcelona, Sarrià, Sant Boi, Sant Feliu de Llobregat, Argentona i altres llocs, servissin per el sosteniment del major nombre de pobres possible i especialment per atendre a mariners pobres, vells o malalts. Va manar també que es donés menjar i vestit a la mateixa institució a Maria, que durant molt temps havia estat la seva serventa i que s'atengués el manteniment de la llàntia que dia i nit cremava a l'església de Provençana en honor de la Verge Maria i de Santa Eulàlia.

Hospital disposava de tres estances per homes amb un total de vint-i-dos llits, amb els seus corresponents matalassos i tres màrfegues. Hi havia una altra cambra amb sis llits, destinada a les dones.

L'hospital també tenia un menjador, cuina i diversos magatzems.

Mapa de Barcelona medieval, amb la ubicació de l'hospital d'en Vilar o de Sant Macià segons el grup Contrataedum d'Història Medieval e Innovació Docent Universitària.

Amb els anys, però, el servei més important de l'hospital va ser el de recollir els infants *gitats*, com llavors els nomenaven. Aquests infants eren abandonats a la porxada, sota el llantió d'ofrena a la imatge de la sobrellinda, durant les hores de fosc, entre l'hora dita del *seny del lladre* i l'hora que les campanes del convent del Carme tocaven a maitines. Moltes vegades entre la seva robeta s'hi trobava una medalla, una cinta o una nota o albarà on podien constar dades com el nom, si era o no batejat, l'edat que tenia, etc. En ocasions i per poder-lo reconèixer amb major seguretat, eren marcats amb petits senyals a la cuixa fets amb agulles de fer mitja o ferros roents. Aquestes dades, juntament amb altres que hi

afegia l'hospital, com les despeses que cada infant ocasionava, servien per poder-lo identificar i cobrar aquestes despeses si mai era reclamat per la família.

Quan la criatura era recollida, li cercaven una dida perquè l'alletés dins o fora de l'hospital i si de moment no disposaven de dida compraven una cabra. També procuraven cercar els pares i encarregaven a dones del veïnat aquesta mena de tafaneria benèfica, que era degudament compensada.

L'hospital vivia de les seves rendes, que no eren massa abundoses i els dies de festa i la diada dels difunts llogaven homes, que vestits amb *capuçais* o esclavines, amb el senyal d'en Vilar, captaven amb senalles i bacins a les portes de les esglésies i pels carrers de la ciutat. També venien les fruites i hortalisses sobreres de l'hort a les places de la Boqueria i de la Mar i s'aprofitava les robes que deixaven els difunts. En èpoques d'estretors econòmiques utilitzaven l'exhibició dels infants abandonats per estimular el sentiment de caritat als ciutadans.

Gràcies a la bona gestió dels administradors, l'hospital no passava grans necessitats. El menjar era variat i no hi faltava la carn, el peix i les hortalisses. Aconductaven amb metges i apotecaris la prestació dels seus serveis que acostumaven a cobrar, els primers al cap de l'anyada i els altres a la menuda.

L'Hospital de Sant Macià va ser un dels vells hospitals de la ciutat que l'any 1401 es va integrar a Hospital General de la Santa Creu, però el seu edifici no es va tancar i va servir d'aixopluc de pobres i acolliment de pelegrins. A tal fi, l'administrador de l'Hospital de la Santa Creu va confiar al sabater Pere Martorell i a la seva dona la cura de l'antic hospital, perquè el tinguessin sempre ben disposat i polit, a

canvi d'un pagament de 25 lliures barceloneses cada any.

Sant Antoni lliura el cos d'un ajusticiat a unes beguines. (Retaule de Jaume Huguet, segle XV, procedent de l'església de Sant Antoni de Barcelona).

Al voltant del 1426 la jove Brígida, filla del ciutadà honrat i mercader Francesc Terré, va voler consagrar-se a Déu i juntament amb tres companyes inicien una vida de recés en una casa propietat de la família, que tenien a tocar de l'hospital de leprosos de Santa Margarita o Sant Llàtzer, a la plaça del Pedró, la capella del qual utilitzaven. Feien una vida retirada, dedicada a l'oració, la pràctica de la caritat, la pobresa i la

humilitat. En un principi no van estar obligades a cap regla canònica, però van adoptar la del Tercer Orde Franciscà, que era la pròpia dels seglars. L'Església, a causa de la proliferació de grups cristians que vivien en comú desconnectats del monaquisme tradicional, va procurar que acceptessin una de les regles aprovades. L'any 1470 fou concedit a les beates l'hospital i la capella de Santa Margarida; per això, a partir de llavors, van ser conegudes amb el nom de *margaridoies*.

Uns anys més tard, el 1474, com que no hi cabien, els leprosos van ser traslladats a l'Hospital de Sant Macià. El 1477 les *margaridoies* acceptaren la regla de sant Agustí i s'acolliren a l'orde de sant Jeroni, que havia adquirit un prestigi rellevant a Barcelona. Aquell mateix any, el consell municipal del Trentenari

va atorgar l'Hospital de Sant Macià a les jerònimes, encara que la permuta entre els dos hospitals no es va establir fins al 1484.

Les jerònimes van construir un gran monestir en el lloc de l'actual parròquia del Carme, que va ser destruït durant la Setmana Tràgica el 1909.

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Reconeixement No Comercial Sense ObraDerivada 3.0 No adaptada de Creative Commons